

(نسخه مهمی از دیوان غزلیات وی که بخط و جدول و لوحه عالی و زیبا نزدیک بزمان خودش (۱) جمع آوری و کتابت شده است نزد نگارنده موجود میباشد) .
 خسرو و شیرین و هفت منظرها تفسیری هر وی - خسرو و شیرین - واجه -
 شهاب الدین عبدالله مروارید متخلص به بیانی ، فرهاد و شیرین و حشی بافقی - فرهاد
 و شیرین عرفی ، اهرام و بهروز مولانا کمال الدین بنایی هر وی - نیرنگ عشق
 مولانا کرم غنیمت - یوسف و زلیخایی ناظم هر وی ، (۲) یوسف و زلیخای حبیبی
 فرزند بی کابلی - یوسف و زلیخایی حاذق هر وی و غیره را نام برد .

نمونه مثنوی عرفانی و صوفیانه حدیقه الحقیقه ، طریق التحقیق ، کنز الرمز -
 سیر العبادالی المعاد و دیگر مثنویهای کوچک سنایی - منطق الطیر (۳) اسرار نامه
 عطار - مثنوی مولانا جلال الدین محمد بلخی رومی (۴) ولد نامه (۵) سلطان
 ولد پسر مولانای بلخی کنز الرمز - وزاد المسافرین - سن میر حسین سادات (۶) -

(۱) طوری که از خط و کتابت و کاغذ و جدول و لوحه کتاب حدس زده میشود
 این نسخه در اوایل قرن یازدهم هجری کتابت شده است .

(۲) نسخه بی ازین مثنوی در کتابخانه نگارنده موجود میباشد .

(۳) نسخه بی از منطق الطیر و اسرار نامه عطار با ۵۰۸ رباعی عرفانی که
 تاریخ کتابت آنها ذی الحجه ۸۸۲ میباشد با یک صفحه از مثنوی فتاحی نیشابوری
 متضمن احوال شیخ فرید الدین عطار است در یک ورقه نگارنده موجود میباشد .
 (۴) نسخه عمده و معتبر از مثنوی حضرت مولانا جلال الدین محمد بلخی نزد

نگارنده موجود میباشد که در سال ۱۰۲۶ استادانه متن و حاشیه گردیده است -
 غالباً طوری که از خط کاغذ و لواحق آن هوید است در اواخر قرن هشت و اوایل
 قرن نهم هجری کتابت شده است .

(۵) یک نسخه ازین مثنوی بکتابخانه نگارنده موجود است که در زمان مؤلف
 اواخر قرن هفت و اوایل قرن هشت نوشته شده است ، چه نسخه از لحاظ خط و کاغذ
 خیلی قدیمی بوده کمبود صفحات اول و آخر کتاب بخط و کاغذ جدید در سال
 ۱۸۴۰ اکمال شده است .

(۶) از آثار میر حسین سادات مثنویهای زاد المسافرین و کنز الرمز وی
 مکرر نزد نگارنده موجود است و هم نسخه معتبری از نزهة الارواحش که بتاریخ
 ۹۹۶ کتابت شده و در کتابخانه من محفوظ است .

گلشن راز شیخ محمود شبستری، انیس العارفين شاه قاسم انوار (۱) رياض العاشقين
اشرف هروی - هفت مجلس و مجلس افروز شمس الاولیا ابن یمن شبر غانی (۲)
بیان السلسلة (۳) حافظ ابراهیم که آنرا بر تالی عبداللہ خان در سال ۹۹۱ نظم
کرده است و غیره میباشند.

از جمله مثنوی های اخلاقی و پند و مواظب - پند نامه انوشیروان اثر بدایعی
بلخی، مخزن الاسرار نظامی، بوستان هیک سعیدی - دستور نامه نعیم الدین بن جمال الدین
نزاری قهستانی، مطلع الانوار امیر خسرو بلخی دهلوی، روضته الانوار خواجوی
کرمانی، مجمع البکار عرفی شیرازی، صفات العاشقین هلالی هروی
مرکز الادوار فیضی دکنی تحفة الاحرار و سجدة الابرار جامی و غیره را میتوان
تذکر داد.

در جمله مثنوی های مذهبی و عقیدتی مثنوی زاد المسافرین
و روشنائی نامه ناصر خسرو قبادیانی بلخی - مثنوی مقدم الصلوة (۴) که برای
مولانا بدرالدین در سال ۷۰۷ نظم شده است - مثنوی غرایب الاحکام (۵) که بنام
ابوسعید بهاءرخان در ۸۵۵ منظوم گردیده و منتخب العقاید (۶) امیر محمد جمیل

(۱) دو نسخه انیس العارفين شاه قاسم انوار نزد نگارنده موجود میباشد
یکی نسخه بی که از نسخه مؤرخ ۸۹۷ استکساح گردیده و دیگری نسخه ای که تاریخ کتاب
آن غره شهر رجب ۱۰۴۰ میباشد.

(۲) از آثار ابن یمن دیوان و دو مثنوی متذکره در فوق نزد نگارنده موجود
است که مثنوی هادر سال ۱۰۳۷ کتابت شده اند.

(۳) نسخه بی ازین مثنوی که بتاریخ ۱۰۳۷ کتابت شده است نزد نگارنده موجود
میباشد.

(۴) نسخه بی ازین مثنوی که بتاریخ ۱۱۳۸ کتابت شده در نزد نگارنده
موجود میباشد.

(۵) نسخه بی ازین مثنوی در کتابخانه نگارنده موجود میباشد که بعین خط
مثنوی مقدم الصلوة و عین تاریخ کتابت شده است.

(۶) ازین اثر دو نسخه در کتابخانه نگارنده موجود است که یکی بخط و کتابت
مثنوی های مقدم الصلوة و غرایب الاحکام میباشد.

بن ابو تراب الحارثی البغدخی را که در سال ۱۰۱۶ بانجام رسیده است میشود ذکر کرده همچنین است تمام مثنویهای قضا و قدر که شامل همین دسته میگردد و بحث مهم روی آن میچرخد. دسته دیگری ازین مثنویها که بیک دسته معینی تعلق میگیرد سابقینا مه هایی است که مجموعه سابقینا مه های شناخته شده در عصر خویش را عبدالنبی فخر الزمانی در تذکره بی بنام میخانه (۱) که در هند و ایران طبع گردیده است جمع آوری کرد و با سابقینا مه خودش پنجاه و دو مثنوی ازین قبیل را یکجا نمود.

در تاریخ ادب فارسی طوریکه در رشته های رزمی - رزمی (۲) عرفانی - اخلاقی - مذهبی فلسفی و غیره مثنویهای زیاده ای بمیدان آمده قسماً موجود و در دسترس میباشد در زمینه قضا و قدر نیز مثنویهای متعددی ظهور کرده است که تعدادی از آنها شناخته شده و مشهور بوده و موجودند و بحتل مقداری هم ناشناخته مانده اند ازین رفته اند آنچه ازین مثنویهای قضا و قدر جمع آوری گردیده و تهیه شده است عبارت از ایست و یک قضا و قدر میباشد نظر به تذکره دکتر هرمان اته (۳) و ملا حظه فهرست ریو - محمد علی تسلیم - میر یحیی و امیر بیگ و اله نیز قضا و قدر را مثنوی دانسته اند که در کتابخانه بود لهان و موزه بریتانیا موجود میباشد همچنین در خصوص آثار آة العلوم فهرست کتابخانه بانکنی پور بیاض دستنویسی (۴) معرفی شده است که دران از قضا و قدر شاعر مجهول الاسمی

(۱) تألیف این اثر در سال ۱۰۸۲ انجام و در سال ۱۹۲۶ در هند با اهتمام پروفسور محمد شفیع طبع و در سال ۱۳۴۰ شمسی به تصحیح و اهتمام احمد گلچین معانی مجدد آ طبع گردیده است.

(۲) در موضوع معرفی مزید دسته های مختلف مثنوی ها به کتاب ادبیات دکتر اته - آثار برون - شعرو ادب فارسی مراجعه شود.

(۳) ص ۱۹۶ تاریخ ادبیات ایران دکتر اته ترجمه رضاشاه شفق ۱۳۳۷ تهران و ص ۲۳۴ فهرست ریو.

(۴) این بیاض دارای ۶۲۵ ورق بوده کتابت آن ۱۸۰۰ عیسوی به نامبر ۱۰۸۸ قید میباشد.

نام میبرد که بعدین ترتیب تعداد قضا و قدر شناخته شده به بیست و پنج میرسد. باید متذکر شد که در جمع آوری این آثار به قضا و قدر های تصادف شد که نظر به قیود و مشخصاتی که برای سرودن قضا و قدر با اس پیروی از آثار گذشتگان و یا استقبال از آنها مدنظر بوده است موافق نبوده اند. چه گویند، گمان متقدم درین رشته، سرودن قضا و قدر را محض مختص بنظم داستانی ندانسته نجات قهرمان داستان را از مرگ حتمی و صد درصد که مر بوط مرحله قضا بوده است لازم شمرده مرا گش را در موضوع بی اهمیتی که اصلاً طرف توجه نبوده قهرمان و شاملین صحنه از آن بکلی خالی ذهن بوده اند نظر به مرحله قدر لابدی انگاشته اند و هم وزن مثنوی را در بحر معینی که قبلاً توضیح شد انتخاب کرده اند در حالیکه بعضی از شعرا این شروط را مدنظر نداشته محض منظوم کردن داستان عجیبی را که دو مرحله قضا و قدر در آن مراعات نشده و بحر منظومه را هم جدا گانه انتخاب کرده اند مثنوی های داشته اند که ما این دسته قضا و قدرها را در فصل علیحده بی تحت عنوان قضا و قدر های ناقص جا دادیم.

نظر به تاریخ وفات شاعرانی (۱) که قضا و قدر در این مطالب آملی (۲) با بداولین شاعری باشد که قضا و قدر در زبان فارسی را نظم کرده است، در حالیکه دا کترانه معتقد است که طالب آملی قضا و قدر خود را با استقبال قضا و قدر محمد قلی سلیم سروده چنانچه میگوید «... يك مثنوی بنام قضا و قدر از سلیم باقی مانده که آنرا عده بی از گویند گان یعنی طالب آملی یکی دیگر از شاعران دربار شاه جهان یعنی حکیم رکن (رکن الدین مسعود متخلص به مسیح کاشی متوفی ۱۰۶۶) همچنین سلیم عطار - بزدی سالم - محمد علی تسلیم - میر یحیی نورالدین ضیاء

(۱) مراد از شعرا بیست که تا حال احوال آنها بصورت نسبتاً ایقان در دست است و هم قضا و قدر های آنان موجود و شناخته شده میباشد.

(۲) وفات طالب آملی در ۱۰۳۶ و از محمد قلی سلیم در ۱۰۵۷ یعنی ۲۱ سال پس از طالب واقع شده است.

اصفهان (عهد شاه عباس اول) و امیر بینگ والهاستقبال کرده اند. (۱)

بنا بر نوشته دا کتر اته که آنرا هبتنی بر تذکره ریو میداند باید اولین قضا و قدر را سلیم سر و ده باشد و سایرین از او پیر و ی نهوده باشند.

در حالیکه ریو شخصاً نظر به نوشته اش باین عقیده نبوده و چنین موضوعی را تذکره نداده است بلکه کتابی را که مجموعه ای از مثنویهای شعرای قدیم و جدید مخصوصاً آنهاست در هند زمبسته اند در آن درج میباشد علی الترتیب کتاب معرفی میکند که در جمله سایر مثنوی هاشم مثنوی قضا و قدر سلیم - طالب - حکیم در کتا - سلیم عطار - میر یحیی - و نورالله اصفهانی (۲) را درص ۲۳۴ تحت نمبر ۳۷۶ و قضا و قدر محمد علی تسلیم را درص ۱۶۶ تحت نمبر ۴۱۹ جزو کتاب دیگری نام میبرد. (۳)

و مصرعهای اول هر یک از این مثنوی ها را درج میکند همچنین از مثنوی دیگری مصرع اولش را که گوینده اش مجهول مانده است و غالباً در موضوع قضا و قدر میباشد تذکره میدهد. بدین ترتیب بدون ارائه اسناد مستند همیشه قبول کرد که برای بار اول قضا و قدر را سلیم نظم کرده باشد و دیگران از وی استقبال نموده باشند. لذا ما موضوع را نظر به تاریخ وفات هر شاعر مد نظر گرفته بدو احوال و مثنوی قضا و قدر طالب املی را که قبل از سلیم وفات یافته است نشر می نماییم و پس از آن احوال و مثنوی طایرین را علی الترتیب تاریخ وفات هر تب درج میکنیم.

«نا تمام»

(۱) ص ۱۹۶ تاریخ ادبیات فارسی تألیف هرمان اته ترجمه دا کتر رضا زاده شفق - طبع تهران سال ۱۳۲۷

(۲) صاحب مجمع الفصحاح درص ۷۱۱ جمله پنجم - و صاحب آتشکده درص ۹۹۳ جلد سوم - و میرانود الله خواننده افند

(۳) ضمیمه فهرست کتابخانه مؤسسه بریتانیا .